

ΒΑΛΧΑΛΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

“Υστερα από διάπλουν πεντακοσίων και πλέον μιλίων αντικρύζομεν επί τέλους τὰ Φιόρδ, σκοπόν τοῦ μακροῦ μας ταξιδιοῦ. Ἐδῶ κάπου, μεταξύ τῶν βραχωδῶν ἀκτῶν, ποῦ ἀφήσαμεν ὀπισθέν μας, καί τοῦ Φιόρδ τοῦ Μπουικεν, ἀνέδυσεν εἰς τήν ψυχὴν τοῦ Βάγνερ, κατὰ τὰς ἀγωνιώδεις στιγμὰς μιᾶς τρικυμίας, ὁ θρῦλος τοῦ πετῶντος Ὀλλανδοῦ. Αἱ πολυσχιδεῖς ἀκταί, ποῦ προφυλάσσονται ἀπὸ πολυαρίθμους νησίδας, ὁμοιάζουν πρὸς τεραστίαν δαντέλλαν, ἀναπαυομένην ἐπὶ τῶν νερῶν. Ἡ φύσις ἐμφανίζεται ἄλλοῦ γελαστή καὶ ἄλλοῦ σκυθροπή, ἀποπνέουσα ἀφόρητον σχεδὸν μελαγχολίαν. Ἀπότομα καὶ σκοτεινὰ βουνὰ ὑψώνουν τοὺς βαρεῖς των ὄγκους πρὸς τὰ σύννεφα. Τὰ μικρὰ λειβάδια, ποῦ παρεμβάλλονται ἔδῳ καὶ ἐκεῖ μεταξύ των, φαίνονται σὰν ἀσθενικὰ χαμόγελα τῆς φύσεως. Ἐπάνω εἰς μερικὰς κορυφὰς σύρει βραδέως τὰ ράκη της ἀραιὰ δμίχλη. Χαρίζει εἰς τὸ ὄλον κάποιαν αἴγλην ἀποθεώσεως ἢ προσλαμβάνει διαδοχικῶς παραδόξους μορφάς, ποῦ αὐξάνουν τὸ μυστήριον τῶν ἀγρίων τοπίων. Νέοι κάθε φοράν ὀρίζοντες ἀνοίγονται κατὰ τὴν διεξόδον μας μέσα εἰς τὰ Φιόρδ. Δημιουργεῖται διαρκῶς ἡ ἐντύπωσις ἀλλεπαλλήλων ἀδιεξόδων, ποῦ γεννοῦν τὸν φόβον, ὅτι τὸ πλοῖον ἔχει αἰχμαλωτισθῆ ὀριστικῶς ἀπὸ τοὺς κραταιοὺς κλοιοὺς τῶν βουνῶν. Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἀνταύγεται μα-

κρυνῶν παγετῶνων ἀστράπτουν ἀπὸ δυσθεώρητα ὕψη. Καταρράκται κρημνίζουσι μὲ πάταγον τὰ νερά τους ἀπὸ ἀπορρώγας βράχους ἢ ἀπὸ ἀφανεῖς κορυφάς. Ἡ σιλουέττα τους καὶ τὰ σύννεφα καὶ τὰ βουνὰ ἀντικατοπτρίζονται στὸ βυθὸ τῆς γαληνιαίας θαλάσσης. Σωστὴ φαντασμαγορία. Δὲν εἶναι ὄξειον ἀπορίας ὅτι ἡ φαντασία τῶν Νορβηγῶν ἐπλασε τὸσους θρύλους γύρω ἀπὸ τὸν κόσμον, ποὺ κρύπτεται εἰς τὰ ὑγρά αὐτὰ βάθη τῶν Φιόρδ.

* * *

Πότε καὶ πότε μᾶς φράσσει τὸν δρόμον τὸ στέρνον ἑνὸς βουνοῦ, ποὺ κρημνίζεται ἀπότομα εἰς τὰς ἡρεμοῦντα ὕδατα. Ὅπως διαδέχονται τὸ ἓνα τὸ ἄλλο ὁμοιάζουν μὲ γίγαντας, ποὺ ἀκίνητοι ἀπὸ αἰῶνων φρουροῦν τὰς εἰσόδους τῶν λαβυρίθων τῶν Φιόρδ. Συναισθήματα ὅχι ἄμοιρα δέους κυριεύουν τὴν ψυχὴν. Εἶναι ἡ ἐντύπωσις, τὴν ὁποῖαν γεννᾷ τὸ ὑψηλόν, τὸ ὑπερδύναμον, ὅ,τι ὑπερβαίνει αἰσθητῶς τὸ ἀνθρώπινον μέτρον. Ἐνέχει κάτι τὸ ξένον, ὅπως ἡ νύκτα. Ἐντεῦθεν μὲ τὸ συναίσθημα τῆς ἀνατάσεως συνδιεγείρεται τὸ συναίσθημα τοῦ δέους. Ἄλλ' ἡ ἀξία του συνίσταται εἰς τοῦτο ἀκριβῶς, ὅτι ἀναγκάζει τὴν ψυχὴν νὰ ὀρμᾷ πρὸς τὰ ἄνω. Διὰ τοῦτο σχετίζεται στενότερον τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα πρὸς τὸ ὑψηλόν. Ὁ κόσμος αὐτὸς τῶν κολοσσῶν, ἀκίνητος καὶ σταθερός, μοῦ ὑπενθυμίζει τὴν κοσμοθεωρίαν τοῦ Δάντου. Ἴσως ἐπειδὴ ἐκφράζει τὸ σχηματοποιημένον καὶ εἰς τὴν σταθερὰν του μορφήν μακάριον εἶναι. Διότι ὁ Δάντης εἶναι ὁ ποιητὴς τῆς θειότητος τοῦ ὄντος. Ἀντιθέτως ἡ θάλασσα συμβολίζει τὸν κόσμον τοῦ Γκαίτε. Διότι αὐτὸς εἶναι ὁ ποιητὴς τῆς θειότητος τοῦ Γίγνεσθαι, κίνητρον τοῦ ὁποῖου ἡ ὀρμὴ πρὸς πραγμάτων τοῦ θείου νοήματος διὰ τῆς διαρκούς μεταλλαγῆς. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν εἶναι ὁ κόσμος τοῦ Φάουστ κόσμος τοῦ ἡμίφωτος, τοῦ ἀδιακόπου ἀγῶνος μεταξὺ νυκτὸς καὶ ἡμέρας, ὁ κόσμος ὄλων τῶν ἐν ῥοῇ δυνατοτήτων.

* * *

Ὁ ἥλιος, ἀκίνητος σχεδὸν κατὰ τὴν δύσιν, φωτίζει δίκην πολυχρώμου προβολέως τὰ κράσπεδα τῶν ἀκτῶν καὶ τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων. Ἐντεῦθεν ἡ συχνὴ μεταβολὴ εἰς τὴν διάθεσιν, ποὺ ἀπηχοῦν οἱ βράχοι, τὰ δένδρα, τὰ νερά. Τὴν ποικιλίαν αὐ-

τὴν τοῦ ἡλιακοῦ φωτός τὴν διαδέχεται ἡ μελιχρὰ ἐκείνη γραμμὴ μεταξὺ ὀρίζοντος καὶ νεφῶν, ἡ χρυσίζουσα ταινία τοῦ λυκόφωτος, ποὺ προσδίδει εἰς τὰ ἀντικείμενα μίαν ζωὴν φαντασμάτων. Ἡ σκηνοθεσία ἀλλάζει κατὰ τὰ μεσάνυκτα. Τὸ λυκόφως ἀρχίζει νὰ παραχωρῇ τὴν θέσιν του εἰς τὸ λυκαυγές, εἰς μίαν ἄλλην, ἀργυρᾶν αὐτὴν τὴν φορὰν γραμμὴν, ποὺ ἀναγγέλλει τὸν ἥλιον πολὺ πρὸ τῆς ἀνατολῆς του. Ἡ σκυθρωπότης τῶν ἀντικειμένων διασκεδάζεται. Τώρα ἐμφανίζονται σὰν ἐλαφραὶ σκιαί, ἔτοιμαί νὰ φύγουν εἰς τὸ μηδέν. Τὰς ἐκδιώκει ἡ αὐγὴ, ποὺ προβάλλει ὡς ὄργανισμὸς χρωμάτων ὑπεράνω τῶν βουνῶν. Συναγωνίζονται τὸ φαιόν, τὸ κυανοῦν, τὸ πορφυροῦν, τὸ κίτρινον, ἐντονώτερα εἰς τὸ κέντρον, ἐξασθενούντα βαθμηδὸν εἰς τὰ πλάγια. Μεταβαίνουν τὸ ἓνα εἰς τὸ ἄλλο, ἵνα τέλος συγχωνευθοῦν. Φαιόχροα νέφη πλαισιώνουν τὸ ἔκπαυλον θέαμα. Κυανοπράσινα ἀνταύγεια τῶν νεφῶν συμπληρώνουν τὴν εἰκόνα. Σιγὰ-σιγὰ τὸ κίτρινον καθίσταται ἐντονώτερον. Ἀπλώνεται εἰς ὅλην τὴν εἰκόνα καὶ μετατίθεται τέλος εἰς χρυσοῦν, ποὺ ἀντανεκλᾶται εἰς τὰς παρυφᾶς τῶν νεφῶν. Συγχρόνως τὸ κυανοῦν τῆς θαλάσσης ἐπιτείνεται, ἐνῶ χρυσαῖ ἀκτῖνες ψαύουν τὴν ἐπιφάνειαν τῶν νερῶν, ποὺ φρικιοῦν. Κατὰ τὸν προσήκοντα αὐτὸν τρόπον προπαρασκευάζεται ἡ ἄνοδος τοῦ ἡλίου εἰς τὸν βασιλικὸν τοῦ τέθριππον.

* * *

Τὰ χρώματα αὐτὰ κάμνουν τὴν ἐντύπωσιν χαρωπῶν ἐκδηλώσεων τῶν ἰδεῶν, ποὺ κινοῦν καὶ μορφοποιοῦν τὸ σύμπαν. Εἰς αὐτὰ κατοπτρίζεται τὸ φῶς, ὅπως ἡ ψυχὴ εἰς τὰς σκέψεις της. Διὰ τῶν τόνων φανερώνεται εἰς τὴν ἀκοὴν ἓνας ἐσωτερικὸς κόσμος, γεμᾶτος ἀπὸ ἀρμονίαν. Κατὰ παραπλήσιον τρόπον ἀνοίγεται εἰς τὴν ὄρασιν τὸ θέαμα τῶν ἐσωτέρων σχέσεων τοῦ σύμπαντος διὰ τῶν χρωμάτων τῆς αὐγῆς. Διὰ τοῦτο ὁ πόθος νὰ ἐξαγνίσωμεν τὸ στήθος μας μέσα εἰς τὰς πολυχρώμους μαρμαρυγὰς των. Διὰ τοῦτο τὰ βιώματα τοῦ Φάουστ ἀπὸ τὸ φῶς αὐτό, ποὺ τοῦ ἀναφλέγει τὴν ἐπιθυμίαν πρὸς τὸ ἀπέραντον καὶ τοῦ ἀνοίγει τὸν κλειστὸν κόσμον τῶν πνευμάτων. Ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν ἴδιον τὸν Γκαῖτε αἰστιγμαὶ τῆς ἀνατολῆς τοῦ φωτός εἶναι «αἱ ἐπισημότεραι ὧραι» τοῦ βίου του. Δι' αὐτὸ ἐχρησιμοποιεῖ τὸ φῶς αὐτὸ πάντοτε, ὅσάκις ἐπόθει νὰ ἐκφράσῃ κάτι εἰς μέγιστον βαθμὸν καθαρὸν, μακάριον, ἅγιον. Διότι κατὰ τὰς στιγμὰς τῆς αὐγῆς

αίσθανόμεθα τὸν ἑαυτὸν μας ἀγνόν, ἀμόλυντον. Ἴσως διότι μόλις ἔχομεν γεννηθῆ ἀπὸ τὴν νύκτα.

Ἐλαφραὶ πνοαὶ ἀνέμου φέρουν μέχρι τοῦ πλοίου τὰς ὀρθρινὰς ἀποπνοίας τῶν ἀρωμάτων τῶν ἀγρῶν καὶ τοὺς τόνους μακρυνῆς κωδωνοκρουσίας. Χρώματα, ἤχους καὶ ἀρώματα, τὰ αἰσθάνομαι ὅλα ὡς μίαν ἑνιαίαν συμφωνίαν, ἡ ὁποία κατολισθαίνουσα κατὰ μυστηριώδη τρόπον ἀπὸ τὰς ἑωθινὰς ἀκτῖνας, κατευθύνεται πάλιν ὡς ὕμνος τῆς κτίσεως πρὸς τὸν οὐρανόν.

* *

«Πῶς πλατύνεται ἡ ψυχὴ ἐδῶ ἐπάνω» μοῦ ψιθυρίζει μὲ τόνον μονολογοῦντος ὄνειροπόλου Γαλλίς κόμησσα, μὲ τὴν ὁποίαν μὲ συνέδεσεν ἡ κοινὴ πρὸς τὴν Γερμανίαν συμπάθεια. Ἡ φύσις αὐτὴ ἐπενεργεῖ ὡς μία ξενότροπος ὅλως διόλου μουσικὴ. Ἐνα ἀπὸ τὰ θέματά της εἶναι οἱ παγετῶνες, ποὺ ἀπὸ ὑπερδύναμα ὕψη ἐκπέμπουν ἐξωτικὰς λάμψεις. Ἀπέναντί μας, ὑψηλά, ἀπλώνεται ἐπὶ τῆς κορυφῆς καὶ τῶν πλαγιῶν τοῦ βουνοῦ ἕνας ἀπὸ τοὺς παγετῶνας αὐτοῦς. Σύμβολον ὑστάτης σιωπῆς, εἰκὼν αἰωνιότητος, ἡ ὁποία ὑψώθη ἐκτὸς χώρου καὶ χρόνου. Διότι ὁ παγετῶν κέκτηται ἰδικὴν του περιοχὴν, ἀποκλεισμένην ἔντελῶς ἀπὸ τὴν ὑπόλοιπον πραγματικότητά. Οὐδεμίαν κίνησιν, καμμίαν μεταβολή. Ἀπολίθωσις εἰς ἀκινήτους, παγεράς μορφάς. Διὰ τοῦτο εἶναι ἀπρόσιτος εἰς τὸ ἀνθρώπινον συναίσθημα. Ἡ θέα του γεννᾷ τὴν προαίσθησιν τοῦ κόσμου τῶν πόλων, ἐκφανέστατον γνῶρισμα τοῦ ὁποίου εἶναι τὸ ξένον, τὸ ἄψυχον, τὸ ἔντελῶς διαφορετικόν. Ἐδῶ κεῖται ἡ ἐξήγησις πολλῶν μύθων, ποὺ συνέδεσεν ἡ νορβηγικὴ ψυχὴ μὲ τὴν φύσιν αὐτὴν, τὴν ξένην καὶ ἐχθρικὴν. Ἀπὸ τὴν φύσιν αὐτὴν ἐξηγεῖται καὶ ἡ σημασία, τὴν ὁποίαν ἔχει ἡ γυναῖκα διὰ τὸν Νορβηγόν. Ὁ σκληρὸς ἀγὼν κατὰ τῶν ἀλογίστων στοιχείων καὶ ἡ μόνωσις, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναγκάζει, ζητοῦν ἀντιστάθμισμα εἰς τὴν προστασίαν, ποὺ γνωρίζει νὰ δημιουργῆ ἡ γυναικεία τρυφερότης. Τὰ διηγήματα τοῦ Μπιέρνσον—καὶ ὄχι μόνον αὐτοῦ—γίνονται εἰς ὅλον τους τὸ βάθος καταληπτὰ μόνον εἰς ὄσους ἐγνώρισαν τὴν νορβηγικὴν φύσιν. Ἀλλὰ καὶ ὁ πόθος τοῦ Πετῶντος Ὀλλανδοῦ πρὸς λυτρωμὸν διὰ τῆς ἀνιδιοτελοῦς καὶ τρυφερᾶς ἀφοσιώσεως μιᾶς γυναικὸς καὶ τοῦ Πέρ Γκὺντ ἡ σχέσις πρὸς τὴν Σολβέγγ. Τὸ γέλιο τῆς ἀγάπης εἶναι τὸ μόνον φῶς, τὸ ὁποῖον ἔχει τὴν δύναμιν νὰ ἀραιώνη τὰς σκυθρωπὰς σκιάς τῶν τοπίων τῆς Νορ-

βηγίας. Ἐκ τῆν σημασίαν αὐτῆν τῆς γυναικείας ψυχῆς διὰ τὸν μοχθοῦντα ἄνδρα ἐγεννήθησαν καὶ οἱ ποικίλοι θρῦλοι, ἓνα ἐκ τῶν ὁποίων μᾶς ἐνθυμίζει ὁ ἀνδριάς τοῦ Φρίτγιοφ, ποὺ ὑψώνεται ἐπάνω εἰς τὴν ράχην μικρᾶς χερσονήσου. Ὁ ἥρωας κερδίζει τὴν χεῖρα τῆς ξανθῆς Ἰγκελμποργ μόνον ὕστερα ἀπὸ ὑπερανθρώπους ἄθλους. Τί ἄλλο εἶναι τέλος αἱ Βαλκῦραι εἰ μὴ ἡ προσωποποίησις τῆς τρυφερότητος αὐτῆς, τὴν ὁποίαν ὀνειρεύεται κάθε ἀγωνιστής;

* *

Τὸ πλοῖον προχωρεῖ πρὸς τὰ διαρκῶς στενούμενα ἄδυτα τοῦ Σόνιεφιόρδ. Μᾶς ὀδηγεῖ εἰς νέα μουσικὰ θέματα τῆς ἐξωτικῆς αὐτῆς φύσεως. Καταρράκται κατακυλίουν τὰ ἀφρισμένα τῶν νερᾶ εἰς τὴν θάλασσαν. Ἀναπηδῶντες ἀπὸ ἀπορρώγας βράχους, ἀπὸ ὕψος χιλίων καὶ πλέον μέτρων, χάνονται ὑπὸ τὰς κρημνώδεις πλαγιάς τῶν βουνῶν, διὰ νὰ ἀναφανοῦν πάλιν ξαφνικά. Διακλαδοῦνται εἰς θελκτικὰς ποικιλίας σχημάτων. Ἡ μεταβάλλονται εἰς ὑδάτινον καπνὸν, τὸν ὁποῖον διώκει ὁ ἄνεμος καὶ τὸν ἀπλώνει ὡς τεράστιον πέπλον κατὰ μῆκος τοῦ βουνοῦ, ἐνῶ παίζει ὁ ἥλιος πολυχρόμους παιδιὰς μέσα εἰς τὰς πτυχὰς του. Ὁ βροντώδης ἀντίλαλος τῶν στοιχειωδῶν αὐτῶν δυνάμεων τῆς φύσεως μᾶς περικυκλώνει πανταχόθεν. Ἡ αἰωνία ροὴ προσλαμβάνει ὅπωςδῆποτε δι' αὐτῶν μίαν μορφήν, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἄμορφον Γίγνεσθαι, ποὺ συμβολίζει ἡ θάλασσα. Οὕτω χρησιμεύει ὁ καταρράκτης ὡς ἔκφρασις τοῦ εἶναι καὶ τοῦ Γίγνεσθαι συγχρόνως. Ἀποτελεῖ ἐνότητα ἡρεμίας καὶ κινήσεως, πάθους καὶ ψυχικῆς διαυγείας.

* *

Μὲ βραδυπορείαν, σύμμετρον εἰς τὴν ἐπισημότητα τῶν στιγμῶν, προχωροῦμεν πρὸς τὸν ἔσχατον μυχὸν τοῦ Νάιροφιόρδ, μιᾶς τῶν ἀκροτάτων διακλαδώσεων τοῦ Σόνιε-φιόρδ. Εἰσερχόμεθα εἰς τὴν ὑστάτην σιγὴν, ποὺ ἔχει προσλάβει μορφήν ἀπολιθώσεως. Ὁ διάπλους ἀποβαίνει ὀλοὸν βραδύτερος. Οἱ κρημνώδεις γίγαντες προσεγγίζουν ὁ εἰς πρὸς τὸν ἄλλον διαρκῶς περισσότερο ἀπὸ τὰς ἀντιμετώπους ἀκτάς. Αἱ κορυφαί των φεύγουν πρὸς τὸ κενὸν ὡς τεράστια γοτθικὰ τόξα. Ἀνάλογον πρὸς τὸ ὕψος αὐτὸ εἶναι τὸ βάθος τῆς ὑγρᾶς αὐτῆς στενωποῦ, εἰς τὴν ὁποίαν εἰσχωροῦμεν. Γύρω ἡρεμοῦν γρανι-

τώδεις κολοσσοί, έκφενδονίσματα Τιτάνων από τούς χρόνους της πάλης τών θεών. Σκιάφως επικάθηται επί της άκτης και επί τών νερών, ώς εάν φώς και σκότος έώρταζον τούς γάμους των εις τούς λαβυρίνθους αύτούς τών μυχών. 'Η φύσις αποβαίνει άγριωτέρα βαθμηδόν και περισσότερον σκοτεινή. 'Οδοντωτοί βράχοι, έπιστεφόμενοι από τολύπας όμίχλης, κρέμανται ύπεράνω τών κεφαλών μας ώς διαρκής άπειλή. Δέος κατέχει την ψυχήν. 'Εκδηλοϋται ώς άπόλυτος σιγή επάνω εις τó μόλις κινούμενον πλοϊον. 'Απηχεϊ την άπόλυτον σιγήν της φύσεως, που επενεργεί ύπως ή φρικτή σιγή του μηδενός. Μόνον ó άνεμος ούρλιάζει από καιροϋ εις καιρόν δια τών ρωγμών τών βράχων. "Εχω την προαισθησιν ότι εισερχόμεθα εις άχειροποίητον ναόν. Αί άπέραντοι διαστάσεις του ένισχύουν την γοητείαν του μυστηρίου. 'Η αΐσθησις του έντελώς διαφορετικοϋ, του άγιου έμβάλλει όλόκληρον τó Εΐναι μας εις φρικιασμόν. Δέν εΐναι τώρα άνεξηγήτην ότι οι άπώτατοι μας πρόγονοι έτοποθέτησαν εις τά μέρη αύτά την Βαλχάλα, την κατοικίαν τών θεών, εις τόν κόσμον αύτόν τών άπροσίτων βράχων. 'Ο σηματοπισμός των μαρτυρεί τούς μανιώδεις άγώνας τών στοιχείων, οι όποιοι προηγήθησαν. Ούρανός και γη, θεοί και δαίμονες μετέσχον άναντιρρήτως εις την τιτανικήν προσπάθειαν. 'Εκ τούτου ίσως ό μύθος περί του άγώνος τών Βάνων, τών ούρανίων μαχητών του φωτός, προς τούς "Αζους, τούς υιούς του πρωταρχικοϋ σκότους. Και ένώ ή σκέψις μου πετᾶ προς τόν κόσμον τών μύθων, αρχίζει ξαφνικά νά έκτελῆ ή όρχήστρα μουσικήν του Γκρεϋ. Θρηνεί με έλαφρούς τόνους τόν θάνατον του "Αζου. Αί μυστικά έσχατιαί του Φιόρδ άντιλαλοϋν τόν ήρεμον θρηνον.

* * *

'Αντικρύζομεν πάλιν τόν ώκεανόν, αί τρικυμΐαι του όποίου εΐναι, εις τó γεωγραφικόν αύτό πλάτος, με φρίκην γνωσταί. 'Ο άνεμος σιγοψάλλει την έσπερινήν προσευχήν. 'Ο ύπόκωφος βόγγος τών κυμάτων χρησιμεύει ώς συνοδεία εις τόν μυστικόν ψαλμόν. 'Από μακράν άκούεται ό ήχος κωδώνων, που φθάνει μέχρις ήμών ώς τελευταία άπήχησις του πολλαπλοϋ του άντιλάλου ανά τόν μαίανδρον τών στενών κοιλάδων. Διηγείται τó «παραμύθι από παληούς καιρούς, που δέν μου φεύγει από τó νοϋ». 'Αγγέλλει τόν ούρανόν, που κλειομεν εις τó στήθος μας

καί ξυπνᾷ τὸ τραγοῦδι, ποῦ κοιμᾶται εἰς τοὺς βαθυτέρους μυχούς τῆς ψυχῆς τοῦ καθενός μας. Διὰ τοῦτο ἐκδιώκει τὰ Τρόλλ καὶ ὑπενθυμίζει εἰς τὸν Πέρ Γκὺντ τὴν ἀληθινὴν του φύσιν. Ὁ ἦχος αὐτὸς πετᾷ ἀνά τὸν αἰθέρα καὶ κομίζει δίκην Βαλκύρας τὴν ἄνωθεν ἀγάπην εἰς τοὺς τραυματίας, ὅσοι ἐπλήγησαν κατὰ τὴν σκληρὰν πάλην πρὸς διάσωσιν τῶν ἰδανικῶν, εἰς τὰ ὅποια πιστεύουν. Μὲ τὴν ἑορταστικὴν αὐτὴν διάθεσιν ἀτενίζω τὴν νύκτα, ποῦ ἀρχίζει νὰ ἀπλώνεται ἐπάνω εἰς τὸν ὠκεανόν. Τὸ φῶς τῶν ἀραιῶν ἄστρων, ποῦ τρεμοσβύνει, μοῦ φέρει εἰς τὸν νοῦν τὸν στίχον τοῦ βαθυστοχάστου ραψωδοῦ τῆς ζητήσεως : «Τόσοι ἄγγελοι Σὲ ζητοῦν στὸ φῶς, σκοντάπτουν ἐπάνω στὰ ἄστρα μὲ τὸ μέτωπο καὶ νὰ σὲ γνωρῖσουν θέλουν ἀπὸ κάθε λάμψι καθαρῇ». Ὄταν ὕστερα ἀπὸ ὥρας ἐπανηλθον εἰς τὴν γέφυραν τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ, ποῦ μόλις εἶχε προβάλει ὑπεράνω τῶν μελαψῶν βουνῶν, ἐχάρασεν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὠκεανοῦ μίαν ἀργυρᾶν γραμμὴν. Διατρέχουσα μίαν ἐκτεταμένην τροχιάν χάνεται εἰς τὸ σκότος τοῦ Φιόρδ, τοῦ ὁποίου τὸ στόμιον παραπλέομεν. Σύμβολον τῆς ἀνθρωπίνης νοσταλγίας, ἡ ὁποία ὑπερπηδᾷ τὰ ὄρια τῆς ζωῆς καὶ χάνεται εἰς τὸ Ἐπέκεινα.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Κανένας άνθρωπος δὲν εὐρίσκει ἐντελῶς τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἐφ' ὅσον ζῆ ἐπὶ τῆς γῆς. Μόνον ὅσοι ἔπαυσαν νὰ ζητοῦν κατορθῶνουν νὰ πιστεύουν ὅτι ἐτελειώθησαν καὶ ὅτι τὰ κρύφια ἰδανικά τῆς πνευματικῆς τῶν φύσεως συμπίπτουν μὲ τὴν πραγματικότητα. Διὰ τοὺς ἄλλους ὅμως αἰωρεῖται διαρκῶς πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν μίᾳ ἰδανικῆ εἰκῶν. Καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶναι εὐκόλον νὰ πραγματοποιηθῆ ἀποπειρᾶται τὸ Ἐγὼ νὰ ὑποδύεται τοῦλάχιστον τὸν ρόλον τῆς εἰκόνας αὐτῆς. Οὕτω θὰ ἠδύνατο κανεὶς νὰ ἰσχυρισθῆ ὅτι οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι εἶναι, ἄλλος περισσότερον, ἄλλος ὀλιγώτερον, ἠθοποιοὶ τῶν ἰδίων τῶν ἰδανικῶν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ἰδανικά αὐτὰ εἶναι συνήθως περισσότερα τοῦ ἐνός, παίζομεν συχνὰ ρόλους πολὺ ἀπομακρυνομένους ἀπὸ τὸ κανονικόν, τὸ καθημερινόν μας Ἐγὼ. Τὸ τελευταῖον τοῦτο προσπαθεῖ συνεχῶς νὰ ἀρνηθῆ ἑαυτὸ καὶ περιβαλλόμενον προσωπεῖα νὰ ἐλευθερωθῆ ἀπὸ τὴν ἰδίαν τοῦ πραγματικότητα. Ὁρμᾶ ἀκαταπαύστως νὰ ὑπερβῆ τὰ δεσμὰ τῆς ἀτομικότητός τοῦ αὐτῆς καὶ ἀπατᾶ ἑαυτὸ ἐμφανιζόμενον καὶ εἰς τὰ ἰδικά τοῦ βλέμματα ὡς κάτι ἄλλο ἀπὸ ἐκεῖνο, πού εἶναι πραγματικά. Τὸ περιεργον δὲ αὐτὸ φαινόμενον ὀφείλεται εἰς τὸν διχασμὸν τοῦ ἀνθρώπινου Ἐγὼ, μέσα εἰς τὸ ὁποῖον μαζὺ μὲ τὴν κυριαρχοῦσαν μορφήν συνυπάρχει ἡ ὁρμὴ πρὸς ὑπερνίκησιν αὐτῆς, ἐπειδὴ

πόρρω απέχει ἀπὸ τοῦ νὰ μᾶς ἱκανοποιῇ. Τρέχομεν, ὅπως λέγει ὁ Σίλλερ, ὅπισθεν μιᾶς ἀγαπημένης σκιᾶς, χωρὶς νὰ κατορθώνωμεν ποτε νὰ τὴν συλλάβωμεν. Ἡ συνέπεια εἶναι ὅτι ἡ ἀνθρωπίνη καρδία μένει διαρκῶς ἀνικανοποίητος, περιφέρουσα τὸ μεγάλο της κενόν, ποῦ τὴν συντροφεύει κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς. Κάθε ἄνθρωπος λοιπὸν κλείει ὀλίγον Φάουστ εἰς τὰ βάθη τοῦ στήθους του. Σήμερον δὲ ἴσως περισσότερον παρὰ εἰς οἵανδήποτε ἄλλην ἐποχὴν. Διότι ὁ τεράστιος διχασμὸς, ποῦ ἐμφανίζουσι οἱ χρόνοι μας, ἀντανაკλᾷ εἰς τὴν ψυχὴν μας, ἐντὸς τῆς ὁποίας παλαίουσι μεταξύ τους ὅ,τι μᾶς παρέδωκε τὸ παρελθόν καὶ ὅ,τι ἀρχίζει νὰ γίνεται διὰ τῶν πλαστικῶν δυνάμεων τοῦ παρόντος. Τὸ πνεῦμα μας εἶναι πεδῖον μάχης, ἐπὶ τοῦ ὁποίου μάχονται περὶ ἐπικρατήσεως αἱ ἐποχαί. Οὐδὲν θαῦμα ὅτι χίλιοι δαίμονες ἀλωνίζουσι τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ νεωτέρου ἀνθρώπου, σύμβολον τοῦ ὁποίου ἔγινεν ἡ ψυχικὴ ταλαιπωρία τοῦ Νίτσε. Ἀπὸ τὸ τοιοῦτον Ἐγὼ εἶναι φυσικὸν ὅτι θέλει νὰ ἀπαλλαγῇ, μεταβαίνων ἀπὸ δαίμονος εἰς δαίμονα καὶ ἀπὸ ζώδιου εἰς ζῶδιον καὶ ὑποδυόμενος τὴν μίαν μετὰ τὴν ἄλλην τὰς ἀξιολογικὰς ροπὰς, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τὴν πνευματικὴν του φύσιν, ζητοῦσαι ἱκανοποίησιν.

* * *

Ἡ φυγὴ αὐτὴ τοῦ Ἐγὼ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ὑποκρύπτεται ὡς μυστικὸν ἐλατήριον εἰς ὅλα τὰ δημιουργήματα τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ, διὰ τῶν ὁποίων μετασχηματίζεται ἡ πραγματικότης. Τοιοῦτοτρόπως κατορθώνει τὸ Ἐγὼ νὰ ζῆσιν μέσα εἰς τὰ διαφορώτατα σχήματα, ὅπως ὁ ἠθοποιὸς μεταθέτει τὸν ἑαυτὸν τοῦ εἰς τὰς διαφορωτάτας μορφὰς τῶν δραμάτων, ποῦ ὑποδύεται. Ἐν παράδειγμα ἀντὶ πολλῶν εἶναι ἡ τέχνη. Ἡ φύσις τῆς, εἶπαν, συνίσταται εἰς τὴν προβολήν, εἰς τὴν αἰσθητικὴν συμπάθειαν. Ἄλλοι ἰσχυρίσθησαν ὅτι τὴν οὐσίαν τῆς ἀποτελεῖ ἡ θεωρία, ἡ πρὸς πᾶσαν ἀνάμειξιν τοῦ ὑποκειμένου ξένη θεώρησις τοῦ καλοῦ, τὸ ὁποῖον ἐνσαρκώνει ἡ τέχνη. Καὶ κατὰ τὴν μίαν ὁμῶς καὶ κατὰ τὴν ἄλλην περίπτωσιν τὸ Ἐγὼ λησμονεῖ ἑαυτό, ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς ἀτομικότητος καὶ ἀπὸ τὴν μονομέρειαν τῆς ἐν αὐτῷ ἀρχούσης μορφῆς τῆς ζωῆς. Ὡχρίᾳ καὶ ἐξασθενεῖ μέχρι παραμορφώσεως, τὴν δὲ θέσιν του καταλαμβάνει ἓνα ἄλλο Ἐγὼ ἢ ἀκριβέστερον ἄλλο βίωμα τοῦ Ἐ-

γώ. Ἀριστοτεχνικά περιέγραψεν ὁ Σοπερχάουερ τὸ σβύσιμο τοῦ Ἐγὼ αὐτοῦ κατὰ τὴν αἰσθητικὴν ἀπόλαυσιν, τὴν ἰδιότυπον αὐτὴν μέθην, κατὰ τὴν ὁποῖαν ἐξαφανίζεται ἡ βούλησις. Κατὰ τὴν μουσικὴν ἐκτέλεσιν ἐπὶ παραδείγματι νοιώθει ὁ ἀκροατὴς τὴν ἔκφρασιν, ἡ ὁποία ἔλαβε τὴν μορφήν τῆς μελωδίας, τοῦ ρυθμοῦ καὶ τῆς ἀρμονίας, ὡς ἰδικὴν τοῦ ἔκφρασιν, τὴν οἰκειοποιεῖται χωρὶς ἀντίστασιν καὶ ἀφίνει τὴν ψυχὴν του, τὴν ὁποῖαν δὲν αἰσθάνεται πλέον ὡς ἴδιαν αὐτοῦ ψυχὴν, νὰ ἀλαλάζη καὶ νὰ θρηνηῖ, νὰ ὀνειροπολῇ καὶ νὰ διαλύεται εἰς ἔκστασιν.

* *

Ὅ,τι ἐπιζητοῦμεν διὰ τῆς τέχνης, τὴν ἀπαλλαγὴν δηλαδὴ ἀπὸ τὰ στενὰ ὄρια τῆς ἰδίας ἡμῶν ἀτομικότητος, προσπαθοῦμεν νὰ πραγματοποιήσωμεν καὶ εἰς τὸν καθ' ἡμέραν βίον, ὅπου παρατηροῦνται διάφοροι βαθμοὶ ἀπομακρύνσεως ἀπὸ τὸ ἀτομικόν μας Ἐγὼ. Ἀνάλογα πρὸς αὐτοὺς εἶναι τὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων ἐπιζητεῖται ὁ ἀπὸ τοῦ Ἐγὼ λυτρωμός. Τοιοῦτοτρόπως διὰ τῆς ψυχικῆς μεταμφιέσεως τὸ Ἐγὼ ἐμφανίζεται εἰς τοὺς περὶ αὐτὸ ὡς διάφορον ἑαυτοῦ, ὡς κάτι ξένον πρὸς ἑαυτό, διότι μεταβάλλει τὴν περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του παράστασιν. Τοῦναντίον διὰ τῆς μέθης, εἰς ὅλα τὰ εἶδη, συντελεῖται ἐνίσχυσις τοῦ συναισθήματος τοῦ Ἐγὼ. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, δι' ὀλίγον τούλαχιστον χρόνον, κατορθώνει ὁ ἄνθρωπος νὰ διαρρήξῃ τὰ ὄρια τοῦ Ἐγὼ, χρησιμοποιῶν πρὸς δημιουργίαν τῆς καταστάσεως τῆς μέθης φυσικὰ καὶ ψυχολογικὰ μέσα. Ἐμφανὲς γίνεται τὸ πρᾶγμα ἂν ἐνθυμηθῶμεν τὰ συμβαίνοντα εἰς μίαν ἑορτήν. Θὰ εὕρωμεν εὐκόλως ὅτι πρόκειται περὶ κοινωνικῆς συναναστροφῆς, τῆς ὁποίας σκοπὸς εἶνε ἡ ὑπερνίκησις τῆς διαθέσεως, ποὺ δημιουργεῖ ἡ πεζότης τοῦ καθ' ἡμέραν βίου, διὰ τῆς μέθης, εἰς τὴν ὁποῖαν μεταθέτουν τὰ ποικίλα μέσα μιᾶς ἀληθινῆς τεχνικῆς. Διὰ τοῦ ἐρεθισμοῦ τῶν αἰσθήσεων, διὰ τῆς διεγέρσεως τοῦ συναισθήματος, διὰ τῆς ἐκστάσεως, εἰς τὴν ὁποῖαν μεταπίπτει ὁ ψυχικὸς βίος καὶ συνεπείᾳ τῆς ὁποίας κυλοῦν ἐλευθέρως παραστάσεις καὶ πόθοι, δι' ὅλων αὐτῶν ἐπέρχεται ἀλλοίωσις τῆς συνειδήσεως τῆς προσωπικότητος καὶ ὁ μετέχων ἄνθρωπος αἰσθάνεται τὸν ἑαυτὸν του ἐξηρμένον ὑπεράνω τῶν ὀρίων τῆς συνήθους ἀνθρωπίνης ζωῆς. Ὁ βαθύτατος λόγος τῆς τεχνικῆς αὐτῆς τῆς ψυχικῆς μεταμφιέσεως καὶ τῆς ψυχικῆς μέθης ἔγκειται

εις τὸ γεγονός ὅτι τὸ Ἐγὼ δὲν ἱκανοποιεῖ ἑαυτό. Διότι ἢ ἀδυνατεῖ νὰ ἀνταποκριθῆ εἰς τὸν ρόλον, τὸν ὁποῖον διεκδικεῖ ἐπὶ τῆς εὐρείας σκηνῆς τοῦ βίου, ἢ ὑπολείπεται αἰσθητῶς τοῦ ἰδανικοῦ, τὸ ὁποῖον ἐνοικεῖ εἰς τὰ μύχια τῆς ψυχῆς. Ὅπως ὅμως καὶ ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, ἀληθές εἶνε ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ ποικίλα μέσα κατατείνουν εἰς ἓνα μοναδικὸν σκοπὸν, τουτέστι εἰς τὸ νὰ ἀπαλλάξουν τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὸν καθημερινὸν κόσμον, εἰς τὸ νὰ ἀνυψώσουν αὐτὸν εἰς διαφορετικὸν ἐπίπεδον, εἰς τὸ νὰ γεννήσουν εἰς αὐτὸν ἓνα νέον ζωϊκὸν συναίσθημα. Διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸν συνήθη κύκλον τοῦ ἀτομικοῦ Ἐγὼ καὶ ἐκλαμβάνει τὸν ἑαυτόν του ὡς κάτι ὄπως διάφορον, πολλάκις ὡς ὃν αἰωρούμενον μακρὰν τοῦ πολὺ ἀνθρωπίνου καὶ τοῦ ταπεινοῦ. Ζῆ τότε τόσον ἐντατικὰ τὴν ζωὴν, ὥστε αὕτη ἐμφανίζεται ὑπερφαλαγγίσασα αὐτὴ ἑαυτήν.

* * *

Μέσον πρὸς τοιαύτην μέθην γίνεται διὰ τὸν νεώτερον ἄνθρωπον καὶ αὕτη ἡ φύσις. Μέσα εἰς αὐτὴν ζητεῖ νὰ λησμονήσῃ ἑαυτόν, νὰ συγχύσῃ τὰς αἰσθήσεις του διὰ τοῦ πλήθους τῶν ἐντυπώσεων, νὰ ὑψώσῃ τὸ ζωϊκὸν τοῦ συναίσθημα εἰς ὑψίστην ἐντασιν. Δὲν ἀγαπᾷ τὴν φύσιν ὅπως ὁ γεωργός, ὡς μητέρα, ἀλλὰ ἐρᾶται αὐτῆς μὲ πάθος καὶ μὲ νοσταλγίαν, τὴν ἀγαπᾷ ὡς φίλην, τῆς ὁποίας ἡ κτήσις τὸν ἐμβάλλει εἰς μέθην. Ἐκ τούτου ἐξηγεῖται ἡ γοητεία ἐνὸς ταξιδιοῦ. Πραγματικὸς τοῦ σκοπὸς εἶνε ὁ λυτρωμὸς ἀπὸ τὸν ἑαυτόν μας, ἡ μεταμφίεσις καὶ ἡ μέθη. Δὲν ταξιδεύομεν χάριν αὐτῆς ταύτης τῆς φύσεως, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν ἀντανάκλασιν, τὴν ὁποίαν γεννᾷ εἰς τὴν ψυχὴν μας. Αἰσθανόμεθα ὅτι μᾶς περιβάλλουν νέα σύμβολα, τὰ ὁποῖα ἐκφράζουν κατὰ νέον τρόπον τὸ ἀνέκφραστον μυστήριον τῆς ἀτομικότητός μας. Ἡ διάσπασις, ὁ ψυχικὸς διχασμὸς λησμονεῖται μέσα εἰς τὴν πλουσίαν ἐναλλαγὴν τῶν εἰκόνων καὶ τῶν ἐντυπώσεων. Αἱ πολλαὶ ἀτομικότητες, αἱ ὁποῖαι ζοῦν ὡς δυνατότητες μέσα εἰς τὴν ψυχὴν μας, ἢμποροῦν κάθε μίαν χωριστὰ νὰ δημιουργήσουν ἑκφρασιν εἰς τὸν ἑαυτόν τους. Μὲ τὴν βοήθειαν ἐνὸς ταξιδιοῦ γινόμεθα ποιηταί, μὲ ἄλλας λέξεις ὅλα γύρω μας μεταβάλλονται εἰς σύμβολα. Καὶ δι' αὐτῶν ἢ δημιουργοῦμεν ἐξωτερικὸν ἔνδυμα εἰς κάτι τὸ πνευματικὸν ἢ συσχετίζομεν κάτι τὸ ἐξωτερικὸν πρὸς κάτι καθαρῶς ἐσωτερι-

κόν και διὰ τοῦτο ἀόρατον. Ταξιδεύομεν λοιπὸν διὰ νὰ ὑπερνικήσωμεν τὸ στενὸν μας Ἐγὼ διὰ τοῦ πλούτου τῆς ἐποπτείας, εἰς τὴν ὁποῖαν μᾶς προσκαλεῖ ὁ κόσμος. Καὶ ὄχι μόνον ἐφ' ὅσον διαρκεῖ ἡ περιήγησις. Διότι καὶ ἀφοῦ τερματισθῆ διατηρεῖται ἀκόμη ἐπὶ πολὺ ἐντὸς τῆς ψυχῆς μας ὁ ἀντίλαλος, τὰ ρίγη τοῦ λυτρωμοῦ, τὸν ὁποῖον ἐζήσαμεν.

* * *

Ἐνας τέτοιος λυτρωμὸς ἦσαν αἱ περιηγήσεις, τὰς ὁποίας προσεπάθησα νὰ περιγράψω. Λυτρωμὸς, τὸν ὁποῖον καμμιά ἄλλη φύσις καὶ καμμιά ἄλλη χώρα δὲν εἶνε ἴσως εἰς θέσιν νὰ χάριση εἰς τοιοῦτον βαθμὸν καὶ εἰς τὴν ἔντασιν. Διότι οὐδαμοῦ φύσις καὶ πνεῦμα, ὕλη καὶ πολιτισμὸς, μορφή καὶ περιεχόμενον εἶνε τόσον πολὺ συνδεδεμένα πρὸς ἄλληλα καὶ ἐξηρητημένα ἀπ' ἀλλήλων ὅσον εἰς τὰς χώρας, ποῦ διαρρέει ὁ Ρῆνος καὶ ὁ Δούναβις. Διὰ τὸν λόγον ἴσως αὐτὸν εἶνε καὶ εὐκολώτερος ὁ συμβολισμὸς, ἡ αἰσθητικὴ συμπάθεια καὶ ἡ χρησιμοποίησις τῶν μορφῶν τῆς φύσεως καὶ τῶν μορφῶν τοῦ πολιτισμοῦ ὡς μέσων ἐκφράσεως τῆς ψυχῆς μας. Ἀναγνωρίζομεν τὸν ἑαυτὸν μας μέσα εἰς τὴν φαινομενικὴν σιωπὴν τῶν ἀψύχων. Ἀκούομεν τὴν μουσικὴν τοῦ παρελθόντος καὶ ἐννοοῦμεν τὴν γλῶσσαν τῶν δημιουργημάτων του. Θερμαίνομεν καὶ ζωογονοῦμεν τὰ ἀδιάφορα. Σπίτια, λειμῶνες, κορυφογραμμαί, πύργοι, ὅλα αὐτὰ γίνονται τὸ ἓνα μαζύ μας μέσα εἰς ἓνα ἀμοιβαῖον ψυχικὸν ἐναγκαλισμὸν. Ἡ ὁμορφιά των γίνεται συμβολικὴ παράστασις τοῦ ἀπείρου καὶ τοῦ αἰωνίου. Ἄλλ' ὑπὸ μίαν προϋπόθεσιν : Πρέπει νὰ κλείη ἤδη κανεὶς μέσα εἰς τὸ στήθος του τὴν νοσταλγίαν, ποῦ ἐκπηγάζει ἀπὸ τὸν μύχιον διχασμὸν. Αὐτὴ εἶνε οἱ καλοὶ θεοί, τοὺς ὁποῖους ἐπικαλεῖται ὁ Χαίλντερλιν. «Φτωχὸς εἶνε ὁποῖος δὲν σᾶς ἔχει. Ἡ διχόνοια κατατρύχει τὸ στήθος του. Καὶ νύκτα εἶνε γι' αὐτὸν ὁ κόσμος. Καμμιά χαρὰ, κανένα τραγοῦδι δὲν ὑπάρχει γι' αὐτόν». Αἱ ἄρμονίαι τοῦ σύμπαντος δὲν ψαύουν τὰς ἀκοάς του. Οὔτε τὸν συγκινεῖ ὁ ρυθμὸς, ποῦ ἐκτελοῦν χάριν τῆς ψυχῆς τὰ ὄντα. Τούναντίον διὰ τὸν νοσταλγικὸν ὅλα γίνονται σύμβολον καὶ εἰκῶν. Καὶ ὅταν ἀκόμη τὰ ἀντικείμενα παρέρχονται ἐνώπιόν του ὡς δραματισμοί, ἀφήνοντα μόνον τὴν ἀνταύγειάν των. Διὰ τοῦ συμβολισμοῦ αὐτοῦ, τὸν ὁποῖον ἐδίδαξεν εἰς τοὺς

άνθρώπους ὁ Γκαίτε, δημιουργεῖται ἡ μεθυστική παραίσθησις, ἀνάλογος πρὸς τὴν κατάστασιν, εἰς τὴν ὁποῖαν μεταθέτει τὸν ἄνθρωπον τὸ ἐσωτερικὸν ὕψος ἐνὸς ναοῦ. Γλυκὸ ἄρωμα λιβανωτοῦ ὑποδέχεται τὴν ψυχὴν. Μυστηριώδες σκότος, ἀραιωμένον ἀπὸ τὸ χρωματιστὸν φῶς τῶν παραθύρων, τὴν περιπτύσσεται. Τὰς ἀκοάς του κατακληλᾷ μουσική, τῆς ὁποίας οἱ τόνοι καταχέονται ἀπὸ ἀόρατα ὕψη. Μέσα εἰς τὴν μέθην αὐτὴν λησμονεῖ ὁ πιστὸς τὴν μικρότητα τῆς καθημερινῆς ζωῆς καὶ γίνεται κοινωνὸς μιᾶς ἐξηρμένης, ὑπεργείου ὑπάρξεως. «Ὅλα εἶνε σύμβολα καὶ ἐφ' ὅσον παριστάνουν πλήρως καὶ τελείως ἑαυτὰ ὑποδηλοῦν τὰ ὑπόλοιπα, τὰ κρυφὰ καὶ ἀόρατα».

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
 ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
 ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΩΝ
 ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ